

УДК 338.2:330.142.26 (477)

Стахова Н.П., к.е.н., доцент

Штерма Т.В., к.е.н., доцент

ПВНЗ «Буковинський університет»

ВПЛИВ ВЗАЄМОДІЇ ФІСКАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ НА СТРУКТУРУ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ

***Анотація:** Основним в статті визначено ступінь впливу фіскальної політики на оборотний капітал в економіці України та економічно розвинених країнах. Зазначено підходи до його удосконалення для покращення підприємницького середовища, нарощування власного оборотного капіталу в суб'єктів господарювання. На основі статистичних даних підтверджено значимість впливу системи оподаткування на структуру оборотного капіталу України. Проаналізовано зв'язок податку на додану вартість з основними макроекономічними показниками, показано існування недоліків в системі фіскальної служби України. Запропоновано обґрунтовані науково-практичні заходи для зниження податкового тиску та стимулюючі кроки для суб'єктів корпоративного сектору, які направляють прибутки на зростання оборотного капіталу, його ефективну структурування. Впровадження зазначених пропозицій повинно сприяти капіталізації фінансових ресурсів для подальшого зростання оборотного капіталу України, високій ефективності корпоративних фінансів, зростанню позитивних результатів економічної діяльності загалом.*

***Ключові слова:** оборотний капітал, податок на додану вартість, фіскальна політика, податки.*

***Annotation:** The main point in the article is the degree of influence of fiscal policy on working capital in the economy of Ukraine and economically developed countries. The approaches to its improvement to improve the business environment, increase of own working capital to business entities are indicated. On the basis of statistical data, the significance of the taxation system impact on the working capital structure of Ukraine has been confirmed. The link between the value added tax and the main macroeconomic indicators is analyzed, and the existence of deficiencies in the system of fiscal services of Ukraine is shown. Proven scientific and practical measures for reducing tax pressure and stimulating steps for corporate sector entities that direct profits to working capital growth and its effective structuring. The implementation of these proposals should facilitate the capitalization of financial resources for further growth of working capital of Ukraine, high efficiency of corporate finance, and the growth of positive results of economic activity in general.*

***Keywords:** floating capital, value-added tax, fiscal politics, taxes.*

Постановка проблеми. Вагомий вплив фіскальної політики на ефективність економічної діяльності суб'єктів господарювання підтверджений століттями. Він є результатом державної політики, регулює взаємовідносини держави і бізнесу. Від податкового навантаження залежить фінансовий результат роботи суб'єкта господарювання, величина фінансового активу, який залишається для його розвитку. Його обсяги дають можливість нарощувати продуктивний капітал, складовою якого є оборотний капітал. Останній сприяє створенню нового продукту, розвитку економічної діяльності.

Вищезазначене підтверджує важливе значення фіскальної політики держави у формуванні та використанні оборотного капіталу в корпоративному секторі економіки, фінансовому стані суб'єктів господарювання, їх функціонуванні та розвитку.

Актуальність даних проблем є незаперечною і на сьогоднішній день.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання ПДВ в Україні та його фіскальну ефективність досліджували О.Д. Данилов [1], Б.А. Карпінський [2], А.І. Крисоватий, В.В. Лисенко, А.В. Матвійчук, В.М. Мельник [3], М.А. Науменко, Л. П. Сідельникова [4], Т. А. Соколовська, Т. М. Паянок [5] та інші, проте, незважаючи на велику кількість публікацій із цієї тематики, процес адміністрування ПДВ і надалі потребує вдосконалення. Адже важливо створити таку систему оподаткування ПДВ, яка змогла повноцінно здійснювати свої основні функції - фіскальну та регулятивну, сприяла підвищенню податкової дисципліни серед платників податків, спростила механізм бюджетного відшкодування, ініціювала поживлення ділової активності суб'єктів підприємництва, знизила податкове навантаження на платників податків, а головне - забезпечила виконання функції соціальної справедливості для людей з різними фінансовими можливостями.

Мета статті. Метою статті є дослідження впливу фіскальної складової на стан оборотного капіталу підприємств та рекомендація заходів щодо зниження податкового навантаження для поповнення підприємств оборотним капіталом.

Виклад основного матеріалу. Чільне місце в державному регулюванні економічних процесів належить фіскальній політиці, яка може безпосередньо впливати на ділову активність підприємницького сектора.

Наявні способи поділу і використання доходу, одержаного поза виробничою сферою, тягнуть за собою негативні наслідки - зменшення фінансових ресурсів нижче рівня необхідного для відтворення.

Головні пріоритети податкової політики, її основні акценти слід змістити із забезпечення дохідної частини бюджету "будь-яким чином" на вироблення умов і підходів які б стимулювали розвиток діючих і створення нових підприємств. А разом, в перспективі вони забезпечать зростання дохідної частини бюджету.

За рахунок фіскальної політики держава може впливати на грошові потоки в економіці, оскільки податкові платежі, що вилучаються з обігу суб'єктів господарювання, спрямовуються в розпорядження держави і потім розподіляються для здійснення державних витрат (закупівель).

Здатність підприємств у визначені терміни виконувати свої зобов'язання, в тому числі перед бюджетом, на пряму залежить від можливості нагромаджувати грошові кошти, наявного високоліквідного капіталу. Загальні коефіцієнти забезпечення власними оборотними коштами, концентрації позичкового капіталу та фінансової автономії свідчать, що їх величини нижчі за допустимі. Внаслідок чого, підприємства в умовах

дефіциту ліквідних засобів не налаштовані сплачувати податки, незалежно від того, які ставки податків і як розраховується податкова база.

Як зазначає М.Меламед, у стабільних фінансових системах економічно розвинених держав податковий потенціал, як правило, відповідає податковій базі. І як наслідок - мінімізація ухилень від виконання податкових зобов'язань, практична відсутність заборгованості по сплаті податків. Існує думка, що зростання податків спонукає суб'єктів господарювання до тіні. Проте дослідження і статистичні дані наведені М.Меламедом не стверджують подібне. В багатьох випадках спостерігається протилежна ситуація (високі податки – тінізація мала). Тобто саме по собі навантаження не є вирішальним фактором впливу на розвиток економіки [6, с. 18-27; 7, с. 24-33].

Певні дослідження у сфері господарської діяльності суб'єктів господарювання України, свідчать що вагомим значенням для їх ефективного функціонування є питання адміністрування та величини податків. Тому, це повинно бути головним в економічній політиці уряду. Результати дослідження, проведеного О.Короткевич [8] щодо податкового тиску, шляхом визначення комплексної податкової ставки, свідчать, що суттєвим фактором податкового навантаження є грошово – кредитна складова. Важливим значенням для підприємств та організацій України мають терміни і умови сплати податків, що часто спричиняє фінансові стреси і потрясіння для підприємств, аж до банкрутства. Саме зменшення податкового навантаження та адміністрування повинно стати головним у підтримці державою вітчизняного виробника.

Інструменти монетарного регулювання застосовуються виключно до ланок фінансового ринку, який за обсягами у 5 разів менший, ніж загальний обсяг випуску продукції, та у 8-10 разів вужчий ніж оборот продукції у сфері виробництва, реалізації виготовлених товарів, робіт та послуг. Саме загальний оборот продукції у сфері виробництва та реалізації визначає обсяги безготівкового компонента оборотного капіталу. Відповідно на зазначене, реальні тенденції та особливості господарського обороту підприємств, а також трансмісійні імпульси, що там зароджуються і діють, монетарною системою ігноруються.

З точки зору руху оборотного капіталу фіскальна система замикає частину кругообігу і відчуває на собі всі тенденції та протиріччя, що склалися у виробничій, монетарній та інституційній сферах. У макроекономічному аспекті у зведених національних рахунках зображені податки та субсидії на виробництво та імпорт. У рахунку розподілу первинного доходу податки на виробництво та імпорт за 2015 р. становили 333,9 млрд. грн. (табл.1).

За 2015 рік податки на продукти становили – 302,3 млрд. грн. Вони стягуються на одиницю товару або послуг пропорційно кількості чи вартості товару вироблених, проданих або імпортованих резидентами. До них відносять: податок на додану вартість, акцизний збір, плата за придбання спеціального торгового патенту, імпорتنі та експортні мита, податок з

реклами, готельний збір, єдиний податок на підприємницьку діяльність, збір на розвиток виноградарства тощо.

За 2015 рік інші податки, пов'язані з виробництвом, становили 31,6 млрд. грн. До них належать: податок з юридичних осіб - власників транспортних засобів та інших самохідних машин; земельний податок та орендна плата з юридичних і фізичних осіб; плата за використання інших природних ресурсів; плата за видачу ліцензій та сертифікатів, за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності; плата за ліцензії на виробництво, експорт, імпорт, торгівлю; фіксований сільськогосподарський податок, плата за придбання торгового патенту, ринковий збір тощо.

Таблиця 1.

Податки на виробництво та імпорт і субсидії
(із рахунку розподілу первинного доходу)

Показники (млрд. г.)	Роки															
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Доходи зведеного бюджету	49,1	54,9	61,9	75,3	91,0	134,2	171,8	219,9	297,9	273,0	314,5	398,5	445,4	442,8	456,1	652,0
Частка податків на виробництво та імпорт у доходах зведеного бюджету, у %	64,6	55,9	50,0	45,5	43,7	46,8	47,9	46,0	47,9	49,4	47,5	51,2	50,9	48,7	51,1	51,2
Податки на виробництво та імпорт, у т. ч.:																
податки на продукти	27,3	25,1	25,5	28,2	33,1	54,2	71,6	88,2	126,4	120,0	130,9	184,2	200,9	188,6	206,3	302,3
інші податки, пов'язані з виробництвом	4,4	5,7	5,3	6,1	6,9	8,6	10,8	13,0	16,2	16,1	14,8	18,6	25,8	27,2	26,9	31,6
Субсидії на виробництво та імпорт, у т. ч.:																
субсидії на продукти	-1,5	-1,4	-0,9	-1,1	-1,1	-1,3	-1,6	-2,2	-2,5	-2,3	-2,54	-1,91	-3,97	-2,3	-2,1	-3,2
інші субсидії, пов'язані з виробництвом	-1,6	-2,1	-2,3	-2,9	-3,8	-5,1	-7,3	-11,1	-25,8	-16,1	-16,4	-15,7	-36,6	-23,7	-26,9	-14,8
Дохід від власності, отриманий від інших країн	0,6	0,6	0,5	0,6	0,9	2,0	4,0	7,3	0,3	9,3	5,3	5,3	12,3	7,8	3,8	3,4

Джерело: складено автором на основі даних [9]

Також певну роль відіграють субсидії на виробництво та імпорт, які поділяються на два види: субсидії на продукти, інші які мають зв'язок з виготовленням. Субсидії на продукти виділяються відповідно до обсягів товарів і послуг, що споживаються. Дані субсидії складаються з компенсацій з державного та місцевого бюджету, відповідно до встановленого порядку. Період 2000-2015 рр. був характерний значним неотриманням субсидій на продукти в 2,0 рази, зокрема її величина у 2015 році склала 17,8% загальних субсидій.

До іншого виду субсидій належать такі, які спрямовуються на погашення втрат, збитків, підтримання платоспроможності і забезпечення діяльності суб'єктів господарювання державної, комунальної і соціальної

сфери, установ спорту, культури, охорони здоров'я, виховання молоді та інших. Зокрема, її величина у 2015 році склала 82% загальних субсидій.

Основні з них: конверсія підприємств оборонного комплексу і створення нових видів цивільної продукції; кошти на розвиток вітчизняного сільськогосподарського машинобудування; видатки на утримання об'єктів соціальної сфери підприємств, що передаються до комунальної власності; субсидії на інформатику; підтримка малого і середнього підприємництва; витрати Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення; витрати Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування, державна підтримка вугледобувних підприємств; організація і регулювання діяльності в галузі виробництва ядерного палива; утримання зупинених блоків ЧАЕС; субсидії сільськогосподарським підприємствам; підтримка виробництва продукції тваринництва й рослинництва тощо [10, с. 375].

При вивченні питання здатності суб'єктів господарювання своєчасно і в повному обсязі сплачувати податки, необхідно, перш за все, звернути увагу на платоспроможність, обсяги власного і оборотного капіталу, рівень виробництва і можливості залучення власних коштів у інвестування (табл. 2.).

Існуюча система національних рахунків, з наявною специфікою призначення і функціонування, не може надавати розгорнутої інформації по економіці і галузях щодо отриманих ними пільг, переплатах по податках, податкового боргу, відшкодування ПДВ. Проте для дослідження стану економічних взаємовідносин, вищезазначені складові потрібні у контексті руху оборотного капіталу.

Податкові структури контролюють надходження платежів до бюджету і наявні дані, з врахуванням невеликих відхилень, беруться до уваги при дослідженні і співставленні з показниками національних рахунків.

За 2014 рік суб'єктами господарювання було сплачено податки та збори – 3354,0 млрд. грн., що перевищили ліквідні активи підприємств – 248,6 млрд. грн. Це підтверджує незадовільний стан платоспроможності суб'єктів господарювання.

Таблиця 2

Показники суб'єктів фіскальної системи за 2005 -2015 рр.

Показники (млрд. грн.)	Роки										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Виробництво											
ВВП	441,4	537,7	720,4	913,3	480,5	1082,5	1302,1	1459,1	1522,7	1586,9	1988,5
Випуск товарів і послуг	995,6	1182,2	1565,0	2196,0	1871,8	2388,3	2895,3	3150,6	3189,6	3354,0	4189,2
Проміжне споживання	607,0	708,0	930,3	1247,9	1074,8	1434,1	1775,5	1888,5	1853,2	1971,3	2499,8
Додана вартість	388,6	474,1	634,8	860,7	797,0	954,2	1119,8	1262,1	1336,4	1382,7	4186,7
Чистий експорт	3,7	-15,5	-41,2	-75,7	-15,4	-31,6	-81,0	-114,7	-125,0	-55,7	-37,5

Експорт	227,2	253,7	323,2	444,9	423,5	549,3	707,9	691,3	653,1	771,1	1045,9
Імпорт	233,5	269,2	364,4	520,6	438,9	580,9	788,9	806,0	778,1	826,8	1083,4
Капітал											
Власний капітал	673,0	801,9	1050,6	1133,6	1269,5	1426,71	1586,3	1909,9	1950,4	1480,6	-
Позичковий капітал	763,5	988,2	1372,4	2027,9	2314,2	2566,9	2958,0	3370,0	3712,0	4511,2	-
Рентабельність всієї діяльності підприємств, у %	3	2,8	4,4	-1,5	1,0	0,5	1,8	1,0	-0,7	-14,2	-
Платоспроможність											
Дебіторська заборгованість	421,8	534,0	726,5	1023,0	1217,9	1374,8	1499,9	1701,4	1778,1	1962,8	-
Кредиторська заборгованість	545,1	661,7	720,7	1181,1	1427,78	1596,0	1839,5	2065,1	2169,8		
Грошові кошти та їх еквіваленти на банківських рахунках	595,4	775,2	115,6	142,2	116,5	126,0	158,3	188,7	207,8	248,7	-
Власні оборотні активи	-97,2	-130,8	-203,2	-418,5	-479,7	-406,2	-464,6	-546,0	-689,4	-1236,9	-
Кредити банків	109,9	166,7	426,9	733,9	723,3	732,8	801,8	815,1	778,8	787,8	-
Доходи населення	381,4	479,3	625,9	850,2	897,7	280,6	334,5	375,0	382,1	396,8	448,6

Джерело: складено автором на основі даних [10], [11]

Сьогоднішня система стягнення податків і формування доходів бюджету підпорядкована виконанню, передусім, великих соціальних зобов'язань держави і тому має суто фіскальний характер. Високе податкове навантаження на виробництво та порівняно низьке навантаження на природні ресурси консервує сировинну спрямованість економіки та перешкоджає вивільненню капіталу для розширення виробництва. Дбаючи про власного виробника в країнах східної Європи, Прибалтики, які мають соціалістичне минуле, запровадили нижчі податкові ставки на капітал.

Значний вплив на фінансово – господарську діяльність підприємств має податок на додану вартість. Він становить вагому частку в оборотному капіталі суб'єктів підприємницької діяльності і займає центральне місце серед непрямих податків [12, с. 158-164].

Прийняття в 1997 році Закону України "Про податок на додану вартість" було обумовлено радше нашим нестримним прагненням вступу до ЄС, аніж об'єктивною економічною доцільністю, адже цей вид податку є характерним для економічно розвинутих країн. Недаремно ПДВ у світовій економічній практиці отримав неофіційну назву "європейського податку", що відображає не лише географію походження ПДВ, а і його інтеграційне значення для країн Євросоюзу в сенсі забезпечення його подальшого економічного зростання.

Однак, незважаючи на успішне застосування податку в світовій практиці, зарубіжний досвід використання ПДВ має ряд невирішених питань, пов'язаних із негативними особливостями широкого використання ПДВ. Тому сліпе копіювання положень зарубіжного законодавства про ПДВ у

теорію і практику будь якої країни є небажаним. В Україні в цьому переконалися всі – економісти, політики і самі платники податку, для яких відшкодування ПДВ стало болючою та постійною проблемою, про це свідчить таблиця 3.

Таблиця 3

Податок на додану вартість за період 2007-2015 рр. (млрд. грн)

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ПДВ до державного бюджету, усього у т.ч.:	161,3	227,2	208,1	234,4	334,7	360,6	354,0	367,5	507,6
Надходження ПДВ без бюджетного відшкодування	59,4	92,1	84,6	86,3	130,1	138,8	128,3	139,0	178,4
Надходження податку на прибуток підприємств	34,4	47,9	33,0	40,4	55,1	55,8	36,7	40,2	39,0
Надходження акцизного податку	10,6	12,8	21,6	28,3	33,9	38,4	54,9	45,1	63,1
Надходження ввізного мита	9,59	11,9	6,33	8,6	10,5	13,0	13,5	12,4	39,9
Надходження вивізного мита	0,3	0,2	0,4	0,3	1,3	0,2	0,1	0,2	20,4
Інші податкові надходження	47,0	62,3	62,1	70,6	103,8	114,3	120,7	130,6	186,7

Джерело: складено автором на основі даних [13], [14]

Аналізуючи дані, можна стверджувати, що ПДВ – основний бюджетоутворюючий податок в Україні. З таблиці 3 можна побачити, що сума ПДВ мала тенденцію до зростання. Проте 2009-2010 роки характеризуються значним спадом надходжень даного податку до бюджету.

До факторів, що сприяли зменшення надходжень податку, слід віднести, перш за все, скорочення обсягів виробництва та споживання у 2009 році внаслідок фінансово-економічної кризи, а також зменшення обсягу імпорту. У 2010 році основною причиною зменшення надходжень ПДВ стало збільшення майже в 1,5 рази обсягів відшкодування податку [15].

Так, обсяг надходжень ПДВ у 2007 р. становив 59,38 млрд. грн., а у 2015 р. - 178,5 млрд. грн., що у 3 рази більше порівняно з 2007 р. Для прикладу, податку на прибуток підприємств у 2007 р. надійшло до бюджету 34,43 млрд. грн., а у 2015 р. - 39,05 млрд. грн. Відповідно, зростання надходження податку на прибуток підприємств до Державного бюджету впродовж 2007- 2015 рр. становило 1,13 рази.

Найбільший обсяг надходжень ПДВ спостерігалось у 2014-2015 роках. Причиною зростання надходжень стало підвищення офіційного обмінного курсу гривні до інших іноземних валют, що спричинило відповідне збільшення бази оподаткування [15].

При формуванні проекту державного бюджету податок на додану вартість розраховується відповідно до Методики прогнозування податку на додану вартість, розробленої спільно Міністерством фінансів, Державною податковою адміністрацією України, Міністерством економіки та Державною митною службою на виконання Указу Президента України від 23.06.2004 р. № 671/2004 "Про невідкладні заходи щодо підвищення ефективності справляння податку на додану вартість" [16].

Серйозною проблемою, яка привертає до себе увагу, є питання бюджетного відшкодування податку на додану вартість, яке здійснюється з урахуванням прогнозного обсягу експорту товарів і послуг, індексу зростання обсягів промислового виробництва та індексів цін виробників, що становило у 2015 р.- (-68,4) млрд. грн. Як правило відшкодування ПДВ здійснюється по експортних операціях.

Основну провину за невідшкодування податківець перекладає на плачевний стан бюджету і злісних неплатників, які наполегливо відмовляються поповнювати казну. Крім того в Україні набули поширення фіктивні зовнішньоекономічні операції, які супроводжуються фальсифікацією документів, використанням неіснуючих іноземних партнерів і, як наслідок, незаконним отриманням ПДВ з бюджету. Зрозуміло, що це викликає все більше нарікань на адресу фіскальних органів через велику заборгованість перед справжніми експортерами. Адже це можна розглядати як несанкціоноване заморожування оборотного капіталу підприємств.

Ситуацію, що склалася держава має намір вирішити шляхом випуску ПДВ-облігацій, що дозволить підприємствам погашати свої поточні платежі до бюджету. Крім того одним із шляхів відшкодування ПДВ є групування платників податку (експортерів). При цьому підприємства певних груп (групи) отримують право на відшкодування податку протягом кількох тижнів з моменту подання заяви; у той же час підприємства інших груп повинні чекати завершення довготривалої процедури перевірки. Факторами групування в цьому випадку є: ділова репутація підприємства, розмір сплачених податків, взаємовідносини з державними органами тощо.

Розглянемо основні параметри податку на додану вартість табл. 4, які наводяться у додатках до Закону України "Про державний бюджет України" на 2002- 2015 рр.

Відповідно до податкової декларації в цілому за 2015 рр. до бюджету було перераховано податку на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) на суму 108,1млрд. грн., що становить 61% з врахуванням відшкодування ПДВ, та з увезених на територію України товарів – 138,8 млрд. грн., що становить відповідно – 78 % загального ПДВ.

Дані таблиці 4 свідчать, що за 2001-2015 рр. податок на додану вартість з товарів вироблених в Україні за цей період зріс в 4 рази, а заборгованості по відшкодуванню в 9 рази. Отже, ситуація з відшкодуванням ПДВ в Україні з року в рік ускладнюється і вимагає рішучих дій та реальних механізмів по її вирішенню.

Бюджетне відшкодування та динаміка надходжень ПДВ

Показники	Роки										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ПДВ (млрд. грн.)	16,7	33,5	47,5	60,9	84,6	86,3	130,1	138,8	128,3	139,0	178,4
Бюджетне відшкодування податку на додану вартість грошовими коштами (млрд. грн.)	-12,0	-13,3	-15,0	-18,8	-34,5	-40,7	-42,9	-45,9	-53,4	-50,2	-68,4
Податок на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) (млрд. грн.)	16,7	23,8	30,6	40,3	45,9	53,6	76,2	82,7	84,5	81,2	108,1
Податок на додану вартість з увезених на територію України товарів (млрд. грн.)	12,0	23,0	31,9	39,3	73,1	73,3	96,0	101,6	96,5	107,3	138,8

Джерело: складено автором на основі даних [17]

Відповідно до чинного законодавства ПДВ нараховується на кожному етапі виготовлення і збуту продукції. Він нараховується на ціну яка включає в себе усі складові, передбаченні існуючими нормативними актами. Для товарів, що ввозяться (пересилаються) на митну територію України, базою оподаткування є договірна (контрактна) вартість таких товарів, що не менша митної вартості, зазначеної у ввізній декларації з урахуванням витрат на транспортування та страхування.

Дані податкової декларації, що містять розгорнуту інформацію про рух товарів (послуг) і податку на додану вартість є ключовими для здійснення прогнозів та аналізу тенденцій з ПДВ. В першому розділі податкової декларації з податку на додану вартість у частині податкових зобов'язань показується отриманий підприємством ПДВ при реалізації продукції, сума якого вже надійшла на банківський рахунок або надійде (що залежить від визначення дати виникнення податкових зобов'язань із продажу товарів і події, яка сталася першою). Ці податкові зобов'язання показують обсяги загального нарахованого ПДВ в ціні товарів як проміжного, так і кінцевого споживання, що оберталися на внутрішньому ринку [10, с.397]. Платник ПДВ, придбавши і оплативши на митній території України продукцію чи послуги, в ціну якого було закладено ПДВ, одержує право на відповідну суму знизити свої зобов'язання перед державним бюджетом за звітний період. При цьому спрацьовує "право на податковий кредит", яке виникло раніше, при здійсненні розрахунків.

В другому розділі декларації з податку на додану вартість у частині податкового кредиту відображаються: ПДВ, сплачений митним органам з імпортованих товарів та отримані від нерезидента послуги з метою їх використання в межах господарської діяльності для здійснення операцій, що оподатковуються за ставкою 20% та нульовою ставкою; погашені податкові

векселі; обсяги придбаних з податком на додану вартість на митній території товарів, основних засобів і нематеріальних активів, що відносяться до валових витрат виробництва (обігу) або підлягають амортизації, оподаткованих за ставкою 20% та нульовою ставкою імпортовані товари та отримані від нерезидента послуги, що не підлягають оподаткуванню; придбані з податком на додану вартість (та без податку на додану вартість) вітчизняні товари та основні фонди, імпортовані товари, що не призначені для використання в господарській діяльності або для поставки їх за межі митної території [10, с.399].

Суми податку, що підлягають сплаті до бюджету або відшкодуванню з бюджету, визначають як різницю між загальною сумою податкових зобов'язань, що виникли у зв'язку з будь-яким продажем товарів (робіт, послуг) протягом звітного періоду та сумою податкового кредиту. Якщо зазначена сума податкових зобов'язань має від'ємне значення, то її зараховують у погашення заборгованості підприємства зі сплати податку на додану вартість, що виникла у минулих звітних періодах, а за відсутності заборгованості - у зменшення податкових зобов'язань підприємства протягом трьох наступних звітних періодів. Суб'єкт господарювання сплачує отриману різницю в державну казну в наступному місяці. Ситуація дозволяє підприємствам користуватися певний час перерахованих йому ПДВ в якості кредиту з нульовою ставкою [18].

Враховуючи значні суми ПДВ, що знаходяться в русі, суб'єкти господарювання здійснюють дії які б дали їм можливість залучити більше ПДВ в оборот свого підприємства, чим зменшити зобов'язання по платежах до бюджету.

Існуюча система адміністрування ПДВ характеризується відсутністю комплексного підходу до його обліку, контролю і доступності інформації.

Відповідно до пункту 3 ст. 59 Бюджетного кодексу України, органи стягнення не пізніше 12 числа місяця, наступного за звітним, повинні надавати Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, Рахунковій палаті та Міністерству фінансів України звіт про фактичні надходження податків і зборів та інших доходів до бюджету, звіт про податкову заборгованість, включаючи суми недоїмки та переплат (у галузевому та територіальному розрізі, а також у розрізі джерел доходів і форм власності). Окрім цього, органи стягнення згідно з пунктом 3 ст. 60 Бюджетного кодексу не пізніше 35 днів після закінчення звітного кварталу повинні надавати у такому ж розрізі звіт про втрати доходів бюджету внаслідок податкових пільг, а також про суми реструктуризованої та списаної податкової заборгованості і суми відстрочених платежів. Однак ці вимоги Бюджетного кодексу не виконуються [19].

Державна фіскальна служба України, Державне казначейство діють розрізнено, не координують свої зусилля для належного державного впливу на підвищення ефективності цього важливого чинника поповнення оборотного капіталу.

На нашу думку, Міністерство економічного розвитку і торгівлі та Міністерство Фінансів повинні виробити єдині вимоги до державних структур, які б забезпечили достовірну і повну інформацію про цей важливий податок, виважену оцінку його позитивів і недоліків, підвищення ефективності.

На даний час актуальним питанням є забезпечення об'єктивності та прозорості формування платниками податку сум податкового кредиту, що прямо впливає на обсяги відшкодування, а також формування заявок на відшкодування ПДВ. Заявлене і фактичне відшкодування ПДВ постійно зростає. З 1998 р. обсяги заявлених до відшкодування сум зросли у 4,7 раза. У 2003 р. було відшкодовано 21,3 млрд. грн., у тому числі заліком - 11 млрд. грн., грошовими коштами - 10,3 млрд. грн. Із суми заявленого та невідшкодованого ПДВ на експортні операції припадало лише 20%. У 2015 р. було в цілому відшкодовано - 68,4 млрд. грн.

В Україні дуже гостро і постійно звучить тема бюджетної заборгованості із несвоєчасного відшкодування ПДВ. Найпоширенішими схемами ухилення від оподаткування і незаконного відшкодування ПДВ з державного бюджету є: мінімізація доходів підприємства через штучне завищення валових витрат або зменшення податкових зобов'язань з ПДВ через завищення податкового кредиту за допомогою використання підприємств з ознаками "фіктивності"; реалізація ТМЦ за цінами, нижчими за вартість придбання; проведення безтоварних операцій; проведення псевдоекспортних операцій; придбання ТМЦ у "транзитних" і "фіктивних" підприємств за значно завищеними цінами з наступним їх експортом за кордон; проведення експорту ТМЦ за штучно завищеними цінами з використанням у ланцюжку офіційного виробника; механізм ухилення від сплати ПДВ при використанні підприємств з іноземними інвестиціями; застосування товарного кредиту та інші.

Таким чином, для ухилення від сплати податку на додану вартість і завищення вимог на його відшкодування в основі застосовується ціновий механізм. Ці можливості використовуються внаслідок прогалин грошово-кредитного, податкового, цінового, фінансового та інституційного регулювання.

Спеціалістами фіскальної служби та науковцями неодноразово вносилися пропозиції щодо вдосконалення порядку справляння та відшкодування ПДВ, а саме:

- поетапні зниження ставки ПДВ до 17%. Але необхідно врахувати той факт, що значне зменшення ставки ПДВ не призведе до суттєвого зниження цін, про що свідчить досвід економічно розвинених країн. Суму ПДВ, що вивільняється, підприємці часто трансформують у свої прибутки. Отже, значне зниження ставки ПДВ призведе лише до зниження фіскальної частки цього податку в доходах бюджету, тому недоцільно суттєво зменшувати ставки ПДВ;

- скасування "0" ставки на внутрішньому ринку та застосування "0" ставки податку виключно при здійсненні експортних операцій;

- запровадження спеціального режиму оподаткування податком на додану вартість сільськогосподарських підприємств;
- підвищення рівня контролю за збором ПДВ в оптовій та роздрібній торгівлі.

Саме в цих галузях утворюється суттєвий дисбаланс між податковим механізмом, що застосовується (єдиний та фіксований податок за касовим методом), та необхідністю формування коштів для повернення ПДВ;

- обмеження права виписки податкових накладних і отримання бюджетного відшкодування ПДВ для підприємств, що не мають податкової історії або не ведуть постійної (регулярної) підприємницької діяльності;

- посилення контролю за суб'єктами, що претендують на бюджетне відшкодування ПДВ, з точки зору умов їх економічної діяльності, взаємозв'язків з "фіктивними" фірмами, законності операцій, змін вартості товарів у процесі їх перепродажу;

- введення заборони використовувати податкові векселі при імпорті товарів;

- забезпечення бюджетного відшкодування ПДВ за результатами двох звітних періодів платникам податку, що здійснюють систематичні поставки на експорт, мають значні інвестиційні витрати, здійснюють діяльність, пов'язану із сезонними закупками товарів;

- при проведенні інших господарських операцій ПДВ пропонується відшкодувати в разі, якщо ці суми не погашені податковими зобов'язаннями протягом шести звітних періодів.

- пропонувалося реформувати ПДВ таким чином, щоб він став податком односторонньої дії, як всі інші податки, і щоб операція відшкодування ПДВ стала не потрібною. Одночасно зі звуженням можливостей для тіньових операцій, це дозволить скоротити ставку ПДВ до 17% без втрат доходів бюджету.

Висновки. Отже, підвищення продуктивності управління оборотними активами підприємства, залежить від узгодженої фіскальної та монетарної політики держави, оскільки основні умови діяльності суб'єктів підприємництва держава визначає саме за допомогою цих інструментів. На даний час фіскальна політика не сприяє вирішенню проблем нарощування капітальної бази корпоративних структур, у тому числі в нагромадженні оборотного капіталу.

Одним із напрямів модернізації податкової системи України слід вважати зниження податкового навантаження на продуктивний капітал, тобто на ту частину основного та оборотного капіталу, який безпосередньо бере участь у створенні доданої вартості, але при цьому вказане зниження має призвести до позитивних макроекономічних змін. У статті обґрунтовані науково-практичні заходи для зниження податкового тиску та стимулюючі кроки для суб'єктів корпоративного сектору, які направляють прибутки на зростання оборотного капіталу, його ефективну структурування. Запровадження вищеперерахованих рекомендацій сприятиме капіталізації ресурсів, зростанню оборотного капіталу, високій ефективності

корпоративних фінансів, зростанню економіки України.

Література

1. Данилов О. Д. Податок на додану вартість: проблема оптимізації адміністрування [Текст] / О. Д. Данилов // Вісник податкової служби України. - 2009. - № 12. - С. 45-48.
2. Карпінський Б. Податок на додану вартість як основа бюджетоутворення [Текст] / Б. Карпінський // Економіст. - 2009. - № 1. - С. 30 - 33.
3. Мельник, В.М. Податок на додану вартість у податковій системі [Текст] / В.М. Мельник, О.В. Солдатенко // Фінанси України. - 2006. - № 9. - С. 85 - 89.
4. Сідельникова Л.П. Податки на споживання як основна бюджетоутворююча складова стабілізації державних фінансів [Текст] / Л.П. Сідельникова // Вісник СумНАУ. Серія «Економіка і менеджмент». - 2011. - Вип. 5/2.- С. 11 - 17.
5. Паянок Т. М. Реформування ПДВ в умовах економічної кризи [Текст] / Т. М. Паянок // Економіст. - 2009. - № 1. - С. 49 - 51.
6. Меламед М.Я. Валовий внутрішній продукт України та його податковий потенціал / М.Я.Меламед // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 6. – С. 18–27.
7. Меламед М.Я. Валовий внутрішній продукт України та його податковий потенціал / М.Я.Меламед // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 5. – С. 24–33.
8. Короткевич О.В. Єдиний податок: формування та вплив на доходи бюджету України / О.В. Короткевич // Журнал «Інвестиції: практика та досвід».-2015.-№ 21.- С.39-44.
9. Складено та розраховано на основі статзбірників: "Національні рахунки України за 2010-2015 рік"; Статистичний щорічник України за 2010-2015 рр.
10. Баліцька В.В. Капітал підприємств України: тенденції, пріоритети / В.В.Баліцька ; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2007. – 480 с.
11. Складено та розраховано на основі статзбірників: Національні рахунки України за 2006-2015 рр.; Діяльність підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності за 2005-2015 рр.
12. Меламед М.Я. Валовий внутрішній продукт України та його податковий потенціал / М.Я.Меламед // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 6. – С. 18–27.
13. Офіційний сайт Державної служби статистики України. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
14. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/>
15. Офіційний сайт Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ibser.org.ua/>

16. Указ Президента України від 23.06.2004 р. № 671/2004 "Про невідкладні заходи щодо підвищення ефективності справляння податку на додану вартість" [Електронний ресурс] / Верховна Рада України ; Законодавство України. – Режим доступу: <<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=671%2F2004>>. – Заголовок з екрану.
17. Додатки до Закону України "Про державний бюджет України" на 2009 р., 2010 р., 2011 р., 2012 р., 2013 р., 2014р., 2015 р.- Міністерство фінансів України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України ; Законодавство України. –Режим доступу :
18. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835-17> –Заголовок з екрану
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2154-17> –Заголовок з екрану
<<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2857-17>> – Заголовок з екрану
19. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4282-17>> – Заголовок з екрану
20. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5515-17>> – Заголовок з екрану
21. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/719-18>> – Заголовок з екрану
22. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80-19>> – Заголовок з екрану
23. Волканов В.Д. Механізм справляння податку на додану вартість в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / В.Д. Волканов.-О., 2006.- 25 с.
24. Бюджетний кодекс України від 21.06.2001 р. № 2542-III [Електронний ресурс] / Верховна Рада України ; Законодавство України. – Режим доступу: < <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2542-14> >. – Заголовок з екрану.